

De tanden van Lodewijk XIV

Men had geroepen van een wonder, toen Anna van Oostenrijk, na twintig jaren van onvruchtbaarheid, een kroonprins ter wereld had gebracht. Indien er van een wonder gesproken mocht worden dan was het, dat het kind bij de geboorte twee tanden bezat.

De Ouden voorspelden een groote toekomst aan kinderen van het mannelijk geslacht, die met tanden geboren werden en de beroemde namen, die wij zullen noemen schenken eenige geloofwaardigheid aan dit gunstig teeken; daarentegen werd deze onregelmatigheid voor de vrouwelijke sexe als een slecht voorteken beschouwd.

Eerlijk gezegd is deze anomalie, zonder nu juist geregeld voor te komen, niet erg zeldzaam. Men vermeldt eenige historische figuren die deze bijzonderheid vertoond hebben Curius Dentatus, Robert le Diable, Richard IV van Engeland, Mazarin, Mirabeau en uit onze dagen Dr. Broca¹⁾, maar daar houdt de lijst mee op.

„Er zijn vraatzuchtige kinderen, zoo schrijft een arts, tijdgenoot van den grooten koning, die, wanneer zij niet voldoende melk vinden om zich te verzadigen, met zooveel geweld aan de borst zuigen, dat er kloven en groeven aan den tepel ontstaan, alsof deze zich van de borst wil afscheiden. Dit ongeluk overkwam verschillende minnen van den koning, degenen die niet voldoende melk hadden om zijn honger te stillen beet hij in de tepels tot bloedens toe”. Om deze reden was men genoodzaakt meerdere malen den zuigeling van min te doen verwisselen.

De eerste min van Lodewijk XIV was Elisabeth Ancel, de vrouw van Jean Longuet, procureur des konings bij het belastingkantoor van Orleans. Zij voedde den jongen prins slechts drie maanden;

¹⁾ Bekend anthropoloog en chirurg te Parijs 1824—1880. (Red.)

desondanks bleef zij het vastgestelde jaargeld genieten, dat verleend werd aan de minnen van de kinderen van Frankrijk.

Pierrette volgde Elisabeth op. Zij vooral had te lijden onder de beten van den jongen welp; als gevolg van de herhaalde knauwen kreeg zij „harde gezwellen in de borsten” welke haar dwongen om tenminste eenige dagen de voeding te onderbreken. Ongetwijfeld heeft zij aan deze wijze voorzorgsmaatregel de genezing te danken, want deze „harde gezwellen” verdwenen vrij snel.¹⁾

Voor of na Pierrette Dufour komt een andere min voor, die een vrij bescheiden rol moest spelen, Marie de Segneville—Thierry, waarvan de naam voorkomt op de koninklijke rekeningen. Een rekening uit het jaar 1667 vermeldt buitendien nog eenige personen met den titel van „nourrices du Roy”, doch dit moeten eerder wiegsters of bakkers geweest zijn, want zij ontvingen slechts 30 livres salaris per jaar.

Lodewijk XIV had een echte genegenheid voor zijn laatste min. Wanneer alles wat doorlichtig en machtig was in het koninkrijk zich verdrong voor de deur van den koning, trad elken dag vóór den opperkamerheer, vóór deze menigte van edellieden, prinsen, kardinalen, maarschalken, ministers, die eerbiedig op het oogeblik van het ontwakken wachtten, een vrouw de kamer van den koning binnen om hem snel in zijn bed te kussen. Deze vrouw was zijn min. Nimmer, onder geen enkele omstandigheid, verloor zij dit voorrecht van dengene, die haar borst had gezogd.

II

Een overlevering, die nog steeds van

¹⁾ De koningin, die zeer bijgeloovig was, liet niet na om de genezing toe te schrijven aan een bovennatuurlijk ingrijpen.

kracht is, wil dat kinderen die met tanden geboren worden, evenals degenen, die met den helm geboren zijn, verzekerd zijn van geluk en fortuin gedurende hun geheele leven. Maar indien het geluk niet bestaat in het fortuin doch in een goede gezondheid, wie zou dan durven beweren dat de overlevering niet faalde?

De Lodewijk XIV van de artsen, zoo schrijft een van onze voorgangers, is niet de schitterende heros, dien de geschiedenis ons heeft uitgebeeld, maar wel een sukkelende jonge man, die achtereenvolgens door zeer ernstige ziekten werd aangetast; daarna een immer lijdend man, veroordeeld tot een strenge leefregel, genoodzaakt om groote operaties te ondergaan; en ten slotte een jichtige grijsaard, die bij voortdurend gekweld werd door niersteen, waarvan het koud vuur ten slotte een einde aan zijn bestaan maakte.

Aldus is de juiste beeltenis van den Lodewijk XIV zooals hij in het „Journal de la santé du Roy” wordt beschreven.

Dit dagboek, dat niet alleen een goede voorstelling geeft van de geneeskundige zeden in de zeventiende eeuw, gezien door de oogen van de geneesheeren van dien tijd, belachelijk gemaakt door Molière, dit dagboek is een eenige verzameling en onmisbaar voor wie de duizend en een ongesteldheden wil bestuderen, waardoor Lodewijk XIV werd bezocht.

Wij hebben het opnieuw doorgebladerd om ons op de hoogte te stellen van de verschillende aandoeningen van zijn gebit, waardoor de koning tot op gevorderden leeftijd werd overvallen.

Dank zij een van de lijfartsen van Lodewijk XIV, d'Aquin, weten wij dat zijn koninklijke patiënt een erbarmelijk gebit had. Hij begon er pas ernstig last van te krijgen op 38-jarigen leeftijd in 1676.

Het was tijdens de veldtocht in Vlaanderen. Tot dien was de koning vrij gezond geweest, ofschoon „de vermoeyens van den oorlog niet gering waren en de slaap dikwijls gestoord werd, zelfs meerdere nachten zonder slapen werden doorgebracht.” Niettemin was er geen enkel schadelijk gevolg voor de gezondheid des konings uit ontstaan, behalve „vrij hardnekkige tandpijnen”.

Aangezien hij „van nature erg slechte” tanden bezat, was hij onderhevig aan deze pijnen, welke in het algemeen beaarden door een enkele aanwending van kruidnagelolie of thijmolie¹⁾. Maar wij men bang was voor het gebruik van

aetherische oliën, die het bezwaar hadden dat zij den mond verbranden en neiging tot braken opwekken, ging men er slechts „in den uitersten nood” toe over.

Twee jaren later, in September 1678, kreeg de koning, die bij elke weersgesteldheid op jacht ging en kou had gevat, een tandabces. De rechterwang, het tandvleesch zwollen op en het abces, dat als gevolg van het aanwenden van een pap van broodkruim en melk in omvang was toegenomen, moest geïncideerd worden: er kwam veel etter uit en de pijn verdween met de zwelling.

III

In 1685, het jaar van zijn huwelijk met Mme de Maintenon, vertoonde de koning allen schijn van een voortreffelijke gezondheid, hoewel hij werd aangetast door caries van de bovenkaak en een perforatie van den sinus.

Men had hem alle tanden in de linker bovenkaak uitgetrokken omdat zij zoo slecht waren en in aansluiting op deze extractie was er een gat in de kaak overgebleven van dien aard, dat wanneer de koning dronk of gorgelde het water van den mond in den neus terecht kwam, „waaruit het als uit een bron stroomde”. Het gat was ontstaan „door het breken van de kaak, die met de tanden uitgetrokken was, ten slotte was gaan invreten en somtijds een bloedige etter met een kwalijk riekenden geur deed afvloeien voor zoover het onmogelijk was dit gat opnieuw te sluiten door het aangroeien van het tandvleesch, dat zich slechts vormen kon op een goeden ondergrond, d.w.z. door genezing van de beencaries van de kaak, hoe diep het ook mocht zijn.”

Op raad van d'Aquin, gesteund door Félix Tassy, eerste heelmester van den koning en van Dubois, tandmeester in dienst van Zijne Majesteit, was men van oordeel dat alleen „het vuur in staat was de uitwerking van deze kwaal te bestrijden”. Toen de zieke er in had toegestemd, „verrichtte men eenige schroeiingen van passende grootte en omvang „om alle randen zoover weg te branden als de caries vereischte.”

Den roen Januari werd het brandijzer veertien keer aangewend. Dubois, die het instrument hanteerde, „scheen meer vermoed dan de koning die het moest ondergaan.”

Na de toepassing van het brandijzer

1) Lodewijk XIV had, om het in één woord weer te geven een sinusitis maxillaris, waarvan zijn geneesheeren in het *Journal de la santé du Roi* de juiste verschijnselen hebben opgenoemd.

1) Oleum thymi, gewonnen uit de toppen van de thymus vulgaris; hiervan is het hoofbestanddeel thymol. (Red).

rieden de geneesheeren aan om drie tot vier malen per dag een gorgeldrank, bestaande uit een vierde wijngeest, even veel gedestilleerd wondwater en de helft oranjebloesem, van den mond naar den neus te spoelen om de vieze afscheiding te bestrijden, het afstooten van de korsten te vergemakkelijken en het genezen van het tandvleesch te bespoedigen." Om de drie maal werd het brandijzer aangewend; de fistel sloot zich ten slotte. De koning verliet zijn vertrékken bijna niet gedurende den geheelen tijd van zijn ziekte.

Een bijkomstige omstandigheid ontwikkelde zich in aansluiting aan de ziekte, waarvan de koning nauwelijks was opgestaan: na de sluiting van de fistel bleef gedurende eenigen tijd een onaangename geur uit den neus bestaan, die veroorzaakt werd door de ophooping van etter in de bovenkaakholte, waarvan de ontsteking nog een zekeren tijd bleef voortduren. ²⁾

Laat ons niet verzuimen om op te merken, dat bepaalde geschiedschrijvers aan deze ernstige mondaandoening de bijzondere gemoedsstemming hebben toegeschreven, waarin Lodewijk XIV zich bevond en die hem er toe dreef om de herroeping van het Edict van Nantes ¹⁾ te onderteekenen (November 1685).

IV

Pas elf jaar later (1696) kreeg de koning een nieuw tandabces ²⁾.

Op Zaterdag 12 Mei, nadat hij veel gewandeld had, voelde de koning zich „als gebroken, het gelaat gloeiend, overal kortstondige pijnen, gepaard met flauwten; hij had geen lust om te middagmalen; de pols was onregelmatig en hij had min of meer koorts tot des avonds."

Hij zweette veel en scheen er door verlicht. Hij waande zich reeds hersteld toen een zwelling optrad in de rechterwang en deze deed oploopen tot in de omgeving van de kaakkliezen.

Na het diner had de koning, nadat hij gewerkt had met de Pontchartrain

¹⁾ In 1598 door koning Hendrik IV uitgevaardigde wet, waarbij aan Hervormden in Frankrijk godsdienstvrijheid werd verleend. (Red.).

²⁾ In dien tusschentijd was Lodewijk XIV geopereerd aan een neusfistel (1686); bij tijden werd hij overvallen door moeraskoorts, zoomede spijsverteringsstoornissen, aanvallen van flauwten, duizelingen, enz., gevolg van den buitengewonen leefregel waaraan hij zijn maag onderwierp.

en daarna van de wandeling was teruggekeerd, aanvallen van flauwte, moeheid en koorts; de roode wang was erg gezwollen.

De nacht verliep zonder slaap en de koning bleef Woensdagmorgen te bed. Hij sliep van twaalf uur tot half drie; ontwaakte zonder koorts, maar de zwelling werd des avonds sterker en de nacht was onrustig.

De daarop volgende nacht verliep gunstiger omdat het abces doorbrak, hetgeen de pijn en de zwelling verminderde. Maar toen de koning des Vrijdags uit wilde gaan voor de mis kwam de zwelling terug, eerst hard, doch om geleidelijk zachter te worden en den daarop volgende Maandag geheel verdwenen te zijn.

De zieke was pas geheel opgelucht nadat hem „drie kommetjes bloed" waren afgetapt. Op de aderlating liet men een purgeering volgen, omdat de koninklijke patiënt een aanval van jicht had gehad; een week later voelde hij zich in staat „om op Zaterdag vóór Pinksteren meer dan zeventien honderd zieken de handen op te leggen".

V

Naarmate de monarch ouder werd, verergerden zijn lichamelijke ongemakken. De jicht, waarvan hij voordien slechts met lange tusschenpoozen aanmaningen had ontvangen, begon hem meer te kwellen.

De leefregel, dien hij ten aanzien van de voeding toepaste, was niet geschikt om hem te genezen. De groote maaltijden, de verscheidenheid van gerechten en vooral zijn geeuwonger zoomede het ontbreken van tanden, hetwelk hem het kauwen belette, vergrooten zijn neiging tot een slechte spijsvertering en congesties. Alleen tijdens de vasten „wegens de vermindering der maaltijden, welke voor hem onthouding beteekende", had hij eenig respit.

Zijn tanden zouden hem echter niet veel last bezorgd hebben als hij niet de ongelukkige neiging had gekregen om een stuk van een afgebroken tand in de onderkaak, waarvan de punt hem hinderde, te probeeren er uit te trekken. Des avond gevoelde hij napijn en een verharding en 's morgens was het rood geworden, welke roodheid erger werd evenals de zwelling. Zij breidden zich beiden snel uit tot de geheele omgeving van de onderkaak waar deze de kin vormt, met een vrij belangrijke harde zwelling.

De pijn plantte zich voort tot in den nek, de hals, den linker schouder, den rechter arm, in het schoudergewricht, terwijl zich terzelfder tijd eenige keelpijn

voordeed. „Een groote stoelgang, vermengd met schuimend vocht” en een flinke zweeting deden spoedig deze pijnlijke verschijnselen terugloopen de zwelling zakte af en de lasten verdwenen.¹⁾

Den volgenden Woensdag, den 16en

¹⁾ Tot aan het eind van het „Journal” maakt Fagon bij zijn patiënt melding van een vochtscheiding uit den neus. Helme heeft deze aandoening betiteld als een latent empyeem van het antrum Highmori (1898).

van de maand, liet de koning zich het stuk tand trekken, hetgeen bijna zonder pijn geschiedde en alle ongemakken hielden op.

Ten spijt van den slechten toestand van zijn gebit verloochende in de acht jaren, die Lodewijk XIV nog leefde, zijn eetlust zich niet; pas in de laatste week van zijn leven at hij minder dan gewoonlijk.

Uit „Le Cabinet Secret de l'Histoire” van Dr. Cabanes.